УДК 657.6

О. П. Зоря,
к. с. н., доцент, доцент кафедри обліку та аудиту,
Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя
Р. В. Малишев,
магістрант 6 курсу, Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ

O. Zorya,
PhD associate professor , associate professor of accounting and auditing chair,
Zaporizhzhya National Technical University, Zaporizhzhya
R. Malyshev,
master, the 6-th course, Zaporizhzhya National Technical University, Zaporizhzhya

THE THEORETICAL BASIS FOR THE ACCOUNTING OF NON-CASH PAYMENTS OF ECONOMIC ENTITIES BANKING INSTITUTIONS

Для здійснення будь-якої господарської операції підприємство повинно здійснити розрахунки з іншим підприємством, найшвидший тип розрахунків між юридичними та фізичними особами — безготівкові. Банк у цих розрахунках виступає як посередник між клієнтами, що здійснюють платежі. Майже усі підприємства здійснюють безготівкові розрахунки, мають різни види рахунків і користуються різними формами безготівкових розрахунків. В умовах ринкової економіки форми безготівкових розрахунків набувають нової сутності: підприємство має само вибирати найефективніші та найкращі форми розрахунків. Безготівкові розрахунки нерозривно пов'язані із підприємницькою діяльністю і від правильності застосування тієї чи іншої форми розрахунків підприємство може виграти або програти.

To carry out any business operations, the company must make payments to another company, fast type of settlements between legal entities and individuals — non-cash. The Bank in these calculations acts as an intermediary between the customer making the payment. Almost all the companies make non-cash payments, have different types of accounts and use different forms of cashless payments. In a market economy form of cashless payments become a new entity: the enterprise itself should choose the most efficient and optimal way. Non-cash payments are inextricably linked to entrepreneurial activity and the proper application of one or another forms of payment the company can win or lose.

Ключові слова: банківські операції, безготівкові розрахунки, бухгалтерський облік, грошові кошти, рахунки клієнтів.
Key words: banking, cashless payments, accounting, cash, customer accounts.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Актуальність даної теми обумовлюється тим, що однією з важливих практичних умов функціонування ринкової економіки є вирішення проблеми з мінімізації ризику виникнення кредиторської і дебіторської заборгованостей між суб'єктами господарської діяльності у процесі здійснення оплати за поставку товарів чи надання послуг. Цю проблему можна вирішити шляхом удосконалення механізму безготівкових розрахунків банків з суб'єктами господарювання, що дозволить збільшити доходи банку від проведення безготівкових операцій з суб'єктами господарювання та дозволить збільшити рентабельність банків України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає можливість зробити висновок, що вирішенню даної проблеми присвячено багато праць вітчизняних авторів. Питання ведення обліку безготівкових розрахунків банків з суб'єктами господарювання, досліджувались у роботах таких провідних вчених, як Т. Бречко, Н. Литвин, В. Міщенко, А. Герасимович, А.Мороз, Г. Табачук, О. Сарахман та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є дослідження теоретичних засад безготівкових розрахунків, особливостей ведення об-

ліку безготівкових розрахунків юридичних осіб (у тому числі фізичних осіб — підприємців) банківськими установами.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Безготівкові розрахунки — перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді. Електронний розрахунковий документ — документ, інформація в якому представлена у формі електронних даних, уключаючи відповідні реквізити розрахункового документа, який може бути сформований, переданий, збережений і перетворений у візуальну форму представлення електронними засобами банком, у якому відкрито рахунок учаснику безготівкових розрахунків та який здійснює на договірних умовах будь-яку з операцій чи послуг, передбачених Законом України "Про банки і банківську діяльність". Учасниками безготівкових розрахунків є банки та їх філії, підприємства, фізичні особи та інші клієнти банку, з рахунків яких списуються або на рахунки яких зараховуються кошти. Учасники безготівкових розрахунків відкривають рахунки в порядку, що встановлюється нормативно-правовими актами Національного банку з питань відкриття та використання рахунків, а також рахунки для обліку коштів у розрахунках. Кошти з рахунків клієнтів банки списують лише за дорученнями власників цих рахунків.

Платники та стягувачі оформляють доручення/розпорядження про списання коштів з рахунків на відповідних бланках розрахункових документів. Платники — фізичні особи мають право оформляти доручення про списання коштів зі своїх рахунків у довільній формі, погодженій у договорі з банком. Платник може давати доручення про списання коштів зі свого рахунку на бланках розрахункових документів, види яких передбачені договором банківського рахунку чи іншим договором, у якому обумовлено право банку здійснювати договірне списання коштів, а також у вигляді електронного розрахункового документа, якщо це передбачено договором між ним і банком. Банк для здійснення розрахункових операцій може формувати електронні розрахункові документи. Доручення платників про списання коштів зі своїх рахунків банки приймають до виконання виключно в межах залишку коштів на цих рахунках або якщо договором між банком та платником передбачено їх приймання та виконання в разі відсутності/недостатності коштів на цих рахунках.

Для списання коштів з рахунку платника банк платника застосовує платіжні інструменти, згідно з нормативно-правовими актами Національного банку та внутрішніми процедурами банку. Під час здійснення розрахунків можуть застосовуватись розрахункові документи на паперових носіях та в електронному вигляді. Під час використання здійснення розрахункових операцій таких видів платіжних інструментів: меморіального ордера; платіжного доручення; платіжної вимоги-доручення; платіжної вимоги; розрахункового чека; акредитива; інкасового доручення (розпорядження).

Банки приймають до виконання лише розрахункові документи: своїх клієнтів, які подають їх у банк у порядку, передбаченому договорами банківського рахунку цих клієнтів; клієнтів інших банків або органів державного казначейства, якщо документи надсилають безпосередньо інші банки або органи Державної казначейської служби України; платіжні вимоги/інкасові доручення (розпорядження) стягувача, на яких є підпис відповідального виконавця та відбиток штампа банку, що обслуговує цього стягувача, якщо він доставляє їх у банк платника самостійно (посильним, рекомендованим або цінним листом).

Розрахункові документи, оформлені своїми клієнтами, банк приймає протягом часу, визначеного в договорах банківського рахунку цих клієнтів. Розрахункові документи, оформлені клієнтами інших банків або органів Державної казначейської служби України, банк приймає протягом операційного дня. Розрахункові документи, що надійшли до банку протягом операційного часу, банк виконує в день їх надходження. Розрахункові документи, що надійшли після операційного часу, банк виконує наступного операційного дня.

Банк і клієнт мають право, ураховуючи встановлені законодавством строки проведення переказу, передбачити в договорі банківського рахунку інші, строки виконання розрахункових документів клієнта. Порядок виконання таких документів визначається договором між банком і клієнтом та внутрішніми правилами банку. Банк виконує розрахункові документи відповідно до черговості їх надходження та виключно в межах залишку коштів на рахунку клієнта, якщо інше не встановлено договором між банком і клієнтом.

Якщо до банку надійшло одночасно кілька розрахункових документів, на підставі яких здійснюється списання коштів, то вони виконуються в такій черговості: у першу чергу списуються кошти на підставі рішення суду для задоволення вимог про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, а також вимог про стягнення аліментів; у другу — списуються кошти на підставі рішення суду для розрахунків щодо виплати вихідної допомоги та оплати праці особам, які працюють за трудовим договором (контрактом), а також виплати за авторським договором; у третю — списуються кошти на підставі інших рішень суду; у четверту — списуються кошти за розрахунковими документами, що передбачають платежі до бюджету; у п'яту — списуються кошти за іншими розрахунковими документами в порядку їх послідовного надходження.

Облік коштів юридичних осіб (у тому числі фізичних осіб — підприємців) здійснюється за кожним контрагентом у розрізі договорів на окремих аналітичних рахунках з обліку коштів, нарахованих витрат, дисконту/премії.

Облік коштів, що зберігаються на поточних рахунках клієнтів, здійснюється за рахунками 2600 "Кошти на вимогу суб'єктів господарювання ", 2650 "Кошти на вимогу небанківських фінансових установ" із значенням

параметру R011 з ознакою 9 (кошти на поточних рахунках), 2605 "Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток".

За кожним депозитним договором в ОДБ у розрізі вкладників відкриваються акумулюючи аналітичні рахунки для обліку суми вкладу та нарахованих витрат. Поповнення вкладу оформлюються як окремий транш та обліковується на субрахунку до акумулюючого аналітичного вкладного рахунку. Якщо інше не встановлено умовами окремого договору поповнення вкладу здійснюється з використанням аналітичних рахунків 2909, які відкриваються у розрізі вкладників за кожним траншем.

Облік депозитів на вимогу здійснюється за рахунками 2600 "Кошти на вимогу суб'єктів господарювання " та 2650 "Кошти на вимогу небанківських фінансових установ" із значенням параметру R011 з ознакою 1 чи 2 (депозитні кошти).

Облік строкових депозитів у залежності від строку розміщення коштів у Банку здійснюється за рахунками короткострокових (рахунки 2610 "Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання", 2651 "Короткострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ", 2700 "Короткострокові кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій", тощо) чи довгострокових (рахунки 2615 "Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання", 2652 "Довгострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ", 2701 "Довгострокові кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій" тощо) депозитів.

Кошти на депозитний рахунок суб'єкта господарювання перераховуються з його поточного рахунку і після настання визначених договором обставин їх повернення повертаються на поточний рахунок суб'єкта господарювання, крім випадків, передбачених законодавством України. Банк може перераховувати грошові кошти на вкладний (депозитний) рахунок суб'єкта господарювання з його іншого вкладного (депозитного) рахунку, відкритого в Банку, лише в разі зміни порядку бухгалтерського обліку рахунку суб'єкта господарювання, пов'язаної зміною умов договору банківського вкладу або із запровадженням процедури зміни рахунків клієнтів з ініціативи Банку. Проведення розрахункових операцій за депозитними рахунками, крім операцій, пов'язаних з реалізацією майнових прав на суму депозиту, відповідно до укладених договорів застави та законодавства України, а також видача коштів готівкою з депозитного рахунку суб'єкта господарювання забороняються.

Отже, облік безготівкових розрахунків юридичних осіб (у тому числі фізичних осіб — підприємців) в обов'язковому порядку повинен бути прописан у внутрішньобанківських нормативних документах та інструкціях і чітко визначені в обліковій політиці банку.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Безготівкові розрахунки юридичних осіб (у тому числі фізичних осіб — підприємців) строго регламентуються і регулюються законодавчими та нормативно-правовими актами НБУ. Призначення того чи іншого способу розрахунку полягає в погашені грошових зобов'язань юридичних і фізичних осіб. Критерії вибору способу платежу пов'язані з вимогами прискорення самих розрахунків, їх терміновості, зниження витрат на проведення платежів, нормалізації кругообігу коштів, забезпечення безперебійного ходу реалізації продукції. Як і всі системи, система безготівкових розрахунків зітхається з проблемами. Основними є: недосконаліть організаційно-правової бази безготівкових розрахунків; складність механізму здійснення процесу оплати; мінімізування витрат на забезпечення обігу електронних грошей; ризик невиконання суб'єктами господарської діяльності взаємних зобов'язань. Безготівкові розрахунки в своїй цілісності формують певну систему. Система безготівкових розрахунків є складовою загальної національної грошової системи. В ході становлення ринкових відносин і відповідної трансформації грошової сфери економіки посилюється значення і роль безготівкових розрахунків як важливого самостійного відособленого об'єкта економічних відносин, а відповідно й окремого дослідження економічної науки.

Література:

1. Постанова Правління Національного банку України 21.01.2004 р. № 22 "Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті".

2. Постанова Правління Національного банку України 12.11.2003 р. № 492 "Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах".

3. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджено Постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р. № 566.

4. Положення про організацію операційної діяльності в банках України, затверджено Постановою Правління НБУ від 18.06.2003 № 254.

5. Облікова політика АТ "Банк "Фінанси та Кредит".

References:

1. National Bank of Ukraine (2004), "Instruction on non-cash payments in Ukraine in national currency", available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04 (Accessed 12 Sept 2015).

2. National Bank of Ukraine (2003), "instruction on procedure of opening, using and closing accounts in national and foreign currencies", available at: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03 (Accessed 12 Sept 2015).

3. National Bank of Ukraine (1998), "Regulation on the organisation of accounting and reporting in banks of Ukraine", available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99 (Accessed 12 Sept 2015).

4. National Bank of Ukraine (2003), "The regulation on the organization of operating activities in banks of Ukraine", available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0559-03 (Accessed 12 Sept 2015).

5. JSC "Bank "Finance and Credit" (2015), "The accounting policy", available at: http://www.fcbank.com.ua/ (Accessed 12 Sept 2015).

Стаття надійшла до редакції 16.09.2015 р.